

Anton Loboda:

Nacijonalna država proti historični.

Pred našimi očmi se je ravnokar zrušila stara država, o kateri so sodili še pred nedavnim, da je ustvarjena za večnost. Resnica je sicer, da ji je odločilni sunek zadalo orožje na bojiščih, vemo pa vendarle, da se je pri tem razpadu doigral dolgotrajen proces. V teh bojih si nista stali nasproti le dve armadi, temveč za zmago se je borilo dvoje načel. Na eni strani faktična moč, tradicija oblasti, podedovano ali historično pravo, za nas vtelešeno v historični državi in v njenih činiteljih, — na drugi strani ideja prirojenih človeških pravic, naravno pravo, izraženo to pot v ideji pravic narodov do samostojnega življenja, v zahtevi po nacijonalnih državah. Ta velika borba, ki se je za nas ravnokar zaključila, se nam pokaže kot nadaljevanje onega velikega boja med naravnim in historičnim pravom, ki je buknil za našo dobo prvi pot v veliki francoski revoluciji, in v zmagi nacijonalne države nad historično vidimo fazo v zmagovanju ideje prirojenih človeških pravic nad historičnimi privilegiji. Je to velik uspeh in napredek v procesu osvoboditve evropskega človeka, v procesu, ki se med neprestanimi boji odigrava v političnem, socialno-gospodarskem, ter nacijonalnem pogledu.

Ta proces še ni zaključen. Borba se vrši v najrazličnejših panogah socialnega človeškega udejstvovanja, kaže zdaj urnejši, zdaj počasnejši tempo, zastaja danes in zdrkne jutri v brzici naprej.

Nikakor ni le slučaj, da je tista država, ki se je prva ustanovila na podlagi principa prirojenih človeških pravic, po svojem reprezentantu Wilsonu nastopila kot prva zaščitnica tlačениh narodov v boju za njih prirojeno naravno pravo, za ustanovitev samostojnih nacijonalnih držav.

1.

Teoretični boj med zastopniki nacijonalne ter historične polinacijonalne države je vznemirjal zadnji čas zlasti srednjeevropsko publicistično javnost. Vršil se je v dobi, ko ima poglobitno besedo v državi buržoazija in je glavna vsebina državnega življenja skrb

za gospodarsko dobrobit; država si hoče pridobiti kolikor mogoče veliko gospodarskih klijentov, ki bi se dali eksploatirati, in smatra gospodarsko politiko za svoj *raison d'être*.

Nazumljivo je tedaj, da so mnogi sodobni državni teoretiki začeli smatrati državo za organizacijo, katere glavna funkcija je ekonomske narave. Ti smatrajo dalje, da je sploh država nastala kot pojav gospodarske nujnosti ter da teritorij, ki ga tvori katerakoli historična država, ni nič drugega kakor taka naravna gospodarska enota. Kolikokrat smo čuli to trditev na pr. z ozirom na Avstrijo!

Oglejmo si samo dobo, v kateri so nastajale najstarejše od sedaj obstojajočih držav Evrope. V srednjem veku je imela vso oblast v rokah oligarhija plemstva, katerega absolutni poglavar je bil dinast. Vsa njih gospodarska politika je obstojala v tem, da so se dali rediti od svojih podložnih poljedelcev. Vzpričo naturalnega gospodarstva je bil gospodarski kontakt med posameznimi deli iste države minimalen. Tudi pozneje, ko je po križarskih vojskah vsled stika s kulturno višje stoječim mohamedanskim Orijentom po zapadni Evropi trgovina začela lepše cveteti, tudi v tej dobi gospodarski moment še dolgo ni igral odločilnejše vloge.

V tej dobi oligarhične vlade dinastov in plemstva so res ti sami odločali o usodi držav, in najvažnejše gibalo državno-političnih dogodkov te dobe so bili res le — osebni momenti v vladajočih dinastijah. Zgodilo se je, da so prišle v skupno državno zvezo razne pokrajine, ki niti skupnega teritorija niso tvorile ter jih je bilo mogoče doseči le preko ozemlja tuje države. Tako na pr. je imela Španija Belgijo, Holandsko, Burgundijo, Milan, Spodnjo Italijo z otoki, pokrajine, ki vendar nimajo v nobenem oziru ničesar skupnega. Le osebni momenti dinastov so jih zbrali, potom ženitve so bile združene, ker zemlje so takrat podedovali principi in princeze kakor se podedujejo pri nas na kmetih tisočaki ali njive. Potom ženitev in s tem v zvezi stoječih podedovanj, potom kupnih pogodb, dobrih osebnih zvez med dinasti, podaritev in zapuščin in nagrad, na tak način so se takrat večale države, pa tudi se cepile in razpadale. Najrazličnejše pokrajine, po narodnosti, gospodarskih odnošajih in kulturni višini heterogene, so bile na tak način združene v eno državno telo. Prav tako, kakor si je naš kmet potom ženitev, dedščin in dokupovanja zgradil svoj grunt in ima njive, travnike in gozde raztresene po vsej soseski.

Šele v novejši dobi, v kateri so se jele učinkovito kazati posledice kolosalnega narastka mednarodnega občevanja, zlasti prekomorskega prometa po odkritju Amerike in pomorskega pota v Južno Azijo, se je jelo preobražati življenje po Evropi zlasti v gospodarskem in kulturnem oziru. Evropska ljudstva so začela konsumirati celo vrsto kolonijalnih sadežev, ki so jih dobivala preko morja, treba pa je bilo

tudi producirati za obleko, stanovanje, hrano, luksus, orožje in orodje celo množico predmetov, kar se je omogočilo zlasti z vpeljavo stroja v obrat. Vse to je imelo za posledico, da je stopal gospodarski moment v državnem življenju vedno bolj v ospredje, v tem pogledu, da je bilo ugodno za državo, če je imela ugodne predpogoje za produkcijo kakor tudi za promet. In če tega še ni imela, je postalo za državo v novi situaciji življensko vprašanje, da je dosegla takšen položaj.

Tako so torej v moderni dobi vsled kolosalno naraslega gospodarskega razvoja različne zahteve glede zemljepisne lege pridobile izredno veljavo, v ostalem pa vidimo, da se je gospodarski razcvit tesno akomodiral naravnim, danim situacijam. Povsod pa opazujemo eno primarno tendenco v novi dobi, to je težnjo doseči morje. Moderno narodno gospodarstvo naše dobe mora imeti brezpogojno prost dostop do morja, brez tega je država gospodarsko ter vsled tega tudi politično odvisna od sosedov, torej ne samostojna. Ali kakor že poudarjeno, ta tendenca je tako izrazita šele v zadnji dobi, dočim v srednjem veku ni igrala skoro nikake vloge.

Sicer se pa kakor rečeno, gospodarsko življenje akomodira danim političnim razmeram. Popolnoma napačna je trditev, da zahtevajo gospodarske razmere nujno ravno te politične zveze, torej te državne tvorbe, ki danes obstojajo. Pogledimo na pr. Češko. Ima kontinentalno lego, toda Laba bi ji kazala bližji in cenejši izhod na morje — na Severno morje ter s tem na prosti veliki Ocean. Tudi preko poljskega ozemlja (Gdansk) bi se ji nudil dohod do morja. Ni torej nujno, da bi se morala priključiti ravno obdonavskemu gospodarsko-političnemu sistemu. Seveda v danem slučaju zveza industrijalno visoko stoječe Češke z industrijalno enako ali še bolj razvito Nemčijo, — neglede na narodno nasprotje — ne bi bila zaželjena, marveč naravnost škodljiva. Če kdo trdi, da je vsled tega navezana na agrarno Ogrsko oziroma na zvezo z jugom radi eksporta v industrijalno nizko stoječe dežele Balkana in bližnjega Orija, je pa treba poudariti, da tudi v tem oziru dana politična situacija ni edina možnost. Zakaj vzhodno od Češke je vse ozemlje pretežno agrarnega značaja, ne le Slovaška in Galicija, temveč cela ogromna Rusija, ki bo pač še dolgo dolgo ostala pretežno agrarna in kjer bo domača industrija pač težko v doglednem času zadoščala potrebam.

Takih vzgledov bi se dalo navesti še več. Kažejo nam, da pogostem dosedanja situacija ni edino možna.

Res pa je, da industrijalizirana dunajska kotlina ter vzhodne alpske pokrajine (Gor. Štajerska) nujno rabijo — trga in hrane. Ta trg smo jim bili mi in pokrajine, do katerih drži pot čez jugoslovansko ozemlje. Za to industrijo je bila trg itak cela država, ki pravzaprav ni bila nič drugega kakor pripravna kolonija tega ozemlja. Da je imela

torej nemška Avstrija največji interes na enotnosti državnega kompleksa, je jasno. Dalje pa je tudi jasno, zakaj so nastopali na pr. nemški socialistični voditelji (Renner) tako živahno za gospodarsko enotnost države; ker ima slednjič od prospeha te industrije tudi delavstvo veliko korist, zato so na nji tudi oni bistveno zainteresirani, odtod njih odpor proti centrifugalnim gospodarskim tendencam. Saj so vedeli, da bi imela že federalizacija monarhije za posledico gospodarsko obubožanje nemškega dela, ki bi izgubil svoje kolonije ter prost dostop do njih, ker je jasno, da se bodo narodno ujedinjeni teritoriji trudili pred vsem, da si uredijo svoje ekonomske razmere kolikor mogoče samostojno.

2.

Historične države so branili zagovorniki, opirajoč se zlasti na trditev, da so danes obstoječe države nujnost naravne, t. j. zemljepisne lege; to naj bi veljalo pred vsem za Avstrijo.

Važnost naravne, zemljepisne lege je brez dvoma velika. Primitivna država, to je taka, ki se nahaja šele v začetku svoje eksistence, je v najožji odvisnosti od zemlje, na kateri je nastala. Večje ali manjše zemljepisne enote, obdane z izrazitimi naravnimi mejami, so vedno zibelke državnih začetkov. Ko iz njih naraščajo vedno večje državne tvorbe, je opaziti tendenco, da se osvajajo sosednja ozemlja z očitnim stremljenjem, doseči naravne meje v svrhu lažje in sigurnejše obrambe. Poleg tega pa vidimo v zgodovini Evrope, da so se družili teritoriji v skupne države po gori opisanem načinu slučajnosti, dostikrat ozemlja, ki gotovo ne spadajo zemljepisno več skupaj. Gotovo pa je, da bi bilo v pretežni večini slučajev napačno trditi, da so današnje evropske države tvorbe, katerih eksistenčna nujnost leži v danih zemljepisnih razmerah. Vzemimo primer: Na pirenejskem polotoku so se slednjič po popolnem padcu mohamedanske moči razvile tri krščanske države, Aragonija, Kastilija in Portugalska. Ker sta se poročila Izabela, kraljica kastiljska in Ferdinand, kralj aragonski, sta se združili obe kraljestvi najprej v personalni uniji, ki pa se je pod potomci tega zakona polagoma razvila v realno unijo in slednjič v popolno državno ter narodno enoto obeh delov. Nasprotno se je poskus španskega kralja Filipa II., ki je hotel „podedovati“ Portugalsko, ponesrečil in slednja je ostala samostojna do danes. In vendar bi kazalo razmotrivanje zemljepisne lege, da se bo preje Portugalska združila s Kastilijo kakor Aragonija, zakaj prva obsega ozko ozemlje ob obali ter je vrh tega le dolenje-porečje rek, ki pritekajo iz Kastilije. Nasprotno pa je Aragonija s Katalonijo zemljepisno najbolj samostojen del polotoka; obsega kotlino Ebra, ograjeno s Pireneji ter Iberskim obrobim pogorjem ter zraven spadajoče obrežje. Plemensko oziroma jezikovno ter

po dosedanji tradiciji pa Aragonci (Katalonci) niso bili od Kastilcev nič manj različni kakor Portugalci. Soditi bi bilo, da spada Portugalska s Kastilijo v eno geografsko-politično enoto, dočim je Aragonija kolikor-toliko samostojna.

Ta vzgled sem navedel, da pokažem, da nikakor ne gre nekritično vseh dosedanjih državnih tvorb smatrati za zemljepisno nujne. V Avstriji je bila na pr. Galicija prav gotovo zemljepisno tuj člen, Tirolska pa spada brezdvoma v južnem delu k Italiji, v severnem k Bavarski. In podobnih vzgledov bi se dalo navesti še zelo mnogo.

Res da imajo države vedno tendenco arondiranja, vraščanja v naravne meje ter da do gotove meje dosežajo te smotre ali pa gredo celo dalje od njih, vendar pa je moment politične lege za obstoj in prosperiranje države enako važen, če ne še važnejši. Lega ozemlja z ozirom na sosedne pokrajine, odvisnost od sosednih teritorijev in njih kakovosti in od tega odvisna okolnost, kake državne tvorbe se nahajajo na teh sosednih teritorijih. Poljska je bila dolga stoletja mogočna, ko so bili njeni sosedje slabotnejši; ko so se ti okrepili, so jo zdrobili. Zapadna polovica Balkana je zemljepisno neenotna; ko je oslabeled Bizanc, je zrasla Srbija in že mislila na osvojitve Carigrada; ko se je Bizanc v turških rokah okrepil, je padla. Ko je Turčija oslabeled, se je Srbija dvignila vnovič. Trdilo se je, da je Avstrija zemljepisno najočividnejša enota; gotovo je, da predstavlja Ogrska izrazito naravno enoto, — ali k tej bi spadala po tem načinu brezpogojno tudi Dunajska kotlina, Moravska, ozemlje južnovzhodnih Alp, Krasa do Adrije, Bosna in Srbija, in središče države bi moralo biti v tem slnčaju ne na Dunaju, temveč nekje sredi Ogrske. Avstrija pa je nastajala okrog Dunaja, okrog Dunajske kotline, in našli so se celo ljudje, ki so dokazovali, da je to naravno središče države in da je nujno, da se je okrog njega izkristalizirala monarhija. Ali iz Dunajske kotline se je mogla nabirati država le, ker je za to kotlino stala Nemčija. Le s pomočjo Nemčije (Španije) so mogli Habsburžani iz Dunajske kotline začeti gojiti aspiracije na Češko in Ogrsko, in kolikor so imeli začetnih uspehov, so jih dosegli le z nemškimi pripomočki. Toda Ogrska in Češka sta ostali slednjič samostojni; le pomislimo na čase Matije Korvina, Jurja Podjebradskega. — Ko pa se jima je za hrptom pojavila premoč Osmanov, v dobi ko je bila obenem istočasno habsburška moč bistveno ojačena s španskimi viri, takrat šele so se avstrijske aspiracije uveljavile na Češkem in Ogrskem. Spet pa je bila Ogrska v popolnem obsegu osvojena šele, ko je začela propadati turška moč, toda — s pomočjo tujih, izvenavstrijskih pomočnikov; zraven ne pozabimo, da je bila Ogrska sama takrat vsled popolne oslabeledosti pasivna. In če preidemo zgodbo ogrskega upora in ruske intervencije l. 1848—1849, — zamislimo se v pot monarhije po l. 1866. Ko je Avstrija definitivno

padla iz zveze Nemčije ter je bila slednjič prisiljena začeti eksistenco kot samostojna država, zaključena sama v sebi, — ali se ni tisti trenutek pojavila nujnost, izločiti Ogrsko kot državo zase? In ko se je izkazalo, da „Dunajska kotlina“ niti ostalega teritorija ne more obvladati sama, se je pojavila tendenca, vreči še Galicijo, Dalmacijo proč, vrh tega pa še, v skladu s stoletno tradicijo, iskati pomoči pri Nemčiji.

Politična lega spada torej med najvažnejše momente za nastanek, zlasti pa za obstoj in prosperiranje države v zgodovini. In ker je politična lega zelo labilna, ker se pogostem menjava, posebno v vzhodni polovici Evrope, kjer imamo sosedstvo z Azijo ter njenimi nomadskimi ljudstvi, zato so se državne tvorbe v vzhodnem delu Evrope posebno pogostem spreminjale.

3.

Vsi ti državotvorni faktorji so soodločevali pri usodah dosedanjih držav. V novi dobi pa se je pojavil nov faktor, doslej nepoznana svobodna ljudska samoodločitev, zavestna volja. Človeštvo si hoče dosedanje državo, ki je bila le organizirano nasilje enega naroda nad drugim, ene gospodarsko-socijalne kaste nad drugimi, preurediti na znotraj v prostovoljno, dasi nujno zvezo, kjer si svobodni, enakopravni ljudje garantirajo in varujejo skupne in enake pravice ter prevzamejo skupne in enake dolžnosti. Na zunaj pa si moderno človeštvo vzame glede obsega države za glavni, vodilni princip — skupno narodno pripadnost. Narodnost je postala torej državotvoren faktor.

Da razumemo boj med nacijonalno in historično državo, ki se je sedaj vnel, premislimo učinek novih činiteljev na stare države, v katerih je široko vladal fevdalni sistem. Prebivalstvo, ki je bilo doslej brezpomemben atribut zemlji, lastnini dinastov in plemstva, mrtev objekt v rokah teh gospodov, s katerim je bilo treba postopati le za rahlo spoznanje manj poljubno kakor z zemljo samo, to prebivalstvo je nenkrat oživel. Dosedanji objekt gospodovih pravic je postal subjekt in je svoje naravne pravice prav resno vzel v pretres. In glej, izkazalo se je, da se ozemlja narodnih enot mnogotero križajo z ozemlji historičnih državnopolitičnih enot. Zakaj posledica vseh zgoraj označenih faktorjev je bila, da je prišla mnogokje tekom stoletij v skupno državno zvezo pisana množica najrazličnejših narodov, ki so sedaj po prebujenju začudeno gledali drug drugega.

Ena skupina držav v Evropi je bila narodno enotnih; tu se je moderno stremljenje obrnilo le v smer socijalne politike ter demokratiziranja notranje državne uredbe, v nacijonalnem pogledu pa je bilo že saturirano (Francija, Španija, Portugalska etc.). Druga skupina je imela vsled svoječasnega skupnega državnega življenja že popolno

razvito nacijonalno zavest in preteklost, je pa bila iz raznih razlogov izgubila lastno državnost. Tu je šlo stremljenje nove dobe za tem, da to staro narodno državo zopet restituira (Nemčija, Italija, Poljska, Grki etc.). Ti dve skupini historičnih narodov pa se znatno ločita od nehistoričnih narodov, ki so se šele sedaj v času „prebujenja narodov“ konstituirali v narode. Ti so se morali opirati le na princip naravnega prava proti oblasti tujerodnih historičnih držav, med katere so bili razkosani.

Proces prebujenja teh narodov je trajal celo 19. stoletje, stopil pa je v svojo zadnjo, zaključno fazo v naši dobi z zmago načela popolnega narodnega samoodločevanja v lastnih suverenih narodnih državah.

Danes se konstituirajo iz ozemlja historičnih narodne države. Med posameznimi narodi se je vnel seveda razpor ob določanju medsebojnih meja, razpor, ki se gotovo ne bo še tako kmalu polegel in bo bržkone razburjal vsaj eno stran še zanaprej. Opozarjam le na spor med Poljaki in Rusini, med Čehoslovaki in Nemci ter Madžari in med nami Jugoslovani in Nemci, Italijani ter Madžari.

Zadnjič je bilo na tem mestu izrečeno glede obmejitve narodnih teritorijev v narodno mešanih krajih načelo, da je merodajno za to pred vsem podeželsko kmetско prebivalstvo, ne pa vključeni drugorodni mestni otoki. Po tem načelu bi nam narodno mejo določale skrajne slovenske vasi okrog in okrog našega kompaktnega narodnega ozemlja, prisodivši nam obenem vse znotraj te črte ležeče tujerodne otoke. To stališče je gotovo pravilno in se mora uveljaviti, kadar bo šlo za usodo raztresenih narodnih manjšin. Nastane pa seveda vprašanje, ali nam res lahko vedno in povsod služi za vodnika pri določanju naših državnih meja. —

Raznarodovanje našega življa je ustvarilo na pr. na naši severni črti narodno mejo, ki z geografsko ni v skladu. Ni namreč res, da bi se raznarodovanje ustavljalo ob geografskih mejah; pravilnejše je, če rečemo, da se ustavlja ob političnih mejah. Zato poteka narodna ločnica, dosežena danes, zelo poljubno.

Res je, da zemljepisne ovire med posameznimi pokrajinami v modernem času vzpričo bistveno spremenjenih prometnih sredstev ne igrajo več tiste odločujoče vloge kakor preje, toda priznati moramo, da ima moderna država kljub temu interes na tem, kako izgleda v zemljepisnem in gospodarskem oziru njena meja. Slejkoprej ostane najboljša meja — gorska vrsta ali morje, gotovo pa ne gre, da bi šla meja na pr. sredi dolin ter trgala takšne najprimitivnejše geografske enote. Kakor poteka mnogokje narodna meja danes, bi se res zgodilo, da bi bili odtrgani naši ali tujerodni okraji od svojih gravitacijskih središč. Po zgorajšnjem načelu določena narodna meja bi torej

ustvarila kot državna meja celo vrsto nevzdržnih geografsko-ekonomskih položajev. Treba je torej pri določanju državnih meja vpoštevati poleg čisto narodnega kot vodilnega načela tudi geografsko-ekonomski moment.

Jasno je, da se mora razrešiti problem na ta način, da v podrobnem državna meja prekorači narodno tam, kjer to zahteva evidentni zemljepisno-gospodarski moment. Dalje je jasno, da mora biti pri tem ena ali druga stran oškodovana in nezadovoljna. Predlagalo se je že, naj se poišče pri tem srednja pot: tu naj se oškoduje naš narodni teritorij, tam sosedov, pa bo na obe strani enako razdeljena pravica in krivica.

Sodim, da v našem slučaju to stališče ni vzprejemljivo, da celo ni objektivno. Zakaj razdrapanost naše narodne meje je posledica tisočletne nacijonalne krivice, ki se nam je godila. Uzurpirano gospostvo nad nami je pripomoglo Nemcem do današnje narodne meje. Daleč nam je do nacijonalne romantike ter sentimentalnosti, ki bi zahtevala nazaj vse v tisočletju izgubljeno narodno ozemlje; toda — ako nastane danes vprašanje, komu v škodo napraviti te mejne korekture, se nam zdi, da mora tisočletno prenašanje krivice, tisočletno izgubljanje ter trpljenje pač danes odločilno pasti na tehtnico. Vračunano nam mora biti namreč toliko v dobro, da bo to pot „krivica“ le na nasprotni strani. Ako se torej naša severna državna meja potegne za toliko čez narodno, da bo zopet naše Gosposvetsko polje, da bo zadoščen geografsko-ekonomski moment povsod nam v prilog, je s tem le v najmanjši meri poravnava težka historična hrivica, ki nam je bila prizadeta in od velike izgube nam je povrnjen le najmanjši del. Vsaka najmanjša naša vas, prepuščena Nemcem, pa bi pomenila nadaljno trganje našega narodnega telesa, nadaljevanje tisočletne krivice, in pa nje — zanikanje.

Enako ni nacijonalni imperijalizem, temveč malo zadoščenje za težko krivico, ako si je Srbija priključila že napol poarbanašeno Kosovo in zibel srbstva, najstarejšo Srbijo. — Pri Čehih in Poljakihi vidimo, da je vsiljeno raznarodovanje v bistveno večji meri kakor pri nas oškodovalo narodno življenjsko zmožnost. Pri prvih je nekdanji narodni teritorij tako razjedlo, da je spravilo v resno nevarnost narodovo geografsko-ekonomsko situacijo; ne historično pravo, — zahteva po ustavitvi historične krivice, zahteva po zadoščenju zanjo, po vrnjeni pravičnosti, ta daje Čehom pravico, pomakniti državne meje preko današnjega narodnega teritorija. Poljake je raznarodovanje odtrgalo od morja; zdi se nam pravično in objektivno pravilno, da si spet pridobe prost izhod na morje v svojem Gdansku — čez posamezne kose ponemčene zemlje.

4.

Narodnost je danes pri nas glavni državotvorni činitelj. Stare historične polinacionalne države Avstrija, Ogrska, Turčija, v gotovem oziru Nemčija, Rusija so nacijonalno državo dolgo zanikale ter se z vsemi sredstvi in z vsem pritiskom borile zoper njo, ali — vidimo, da je zmagala ravno tam najpreje in najpopolnejše, kjer je bil boj proti nji najhujši. To kaže njeno življenjsko zmožnost, življenjsko nujnost. Vprašanje pa je seveda, ali bo nacijonalna država zmagala povsod v tako popolni meri, kakor pri nas.

Države na zapadu so večinoma nacijonalno enotne; nekaj je takih, ki imajo le absolutno in relativno majhne dele tujerodcev, tako na pr. Francija. Tu ni verjetno, da bi prišlo do ločitve, zlasti ko vidimo v Alzaciji ter flamski Belgiji, da je francoska hegemonija tam vse preje kakor narodno nasilje. Mi iz klasične domovine nacijonalnih bojev nekatere tamkajšnje pojave težko razumemo; kakor pa je geneza narodov na zapadu različna od one na vzhodu, tako ima tam tudi narod, narodnost in nacijonalna država drugačno vsebino, kakor pri nas. — Gotovo pa je, da se bo v Veliki Britaniji razmerje med Irci in Angleži spremenilo prvim v prilog.

Dalje pa je brez dvoma, da je Švica danes anahronizem. Do včeraj so nam jo stavili za vzgled kot dokaz za smiselnost polinacionalnih držav. Gotovo je, da Švica ni nikakršna, ne geografska, ne ekonomska, ne nacijonalna ali internacijonalna nujnost, temveč le historična slučajnost in da zanjo ni razen te nobenega eksistenčnega razloga. Kljub temu bo bržkone še dolgo dobo obstojala, ker manjkajo vsled faktične avtonomije in enakopravnosti tla za centrifugalne sile. Te bi se pojavile najpreje pri Italijanih, kateri morajo vendarle skupnosti žrtvovati del nacijonalna enakopravnosti; njih ozemlje pa bi zemljepisno gotovo moralo pripadati Italiji.

Usoda Avstrije, Ogrske, Turčije, nenemških delov Nemčije se je dopolnila popolnoma v prilog nacijonalni državi, na vzhodu pa nas danes zanima nadaljna usoda Rusije. Da pride v najbližji bodočnosti po restavracije celotne Rusije, o tem vzpričo sodobnega kulturno-političnega stanja njenih narodov ne dvomim. Ali, važno je, v kaki obliki se to zgodi. Ako bo vplival svarilen vzgled Avstrije, bo za Ruse dobro. Zakaj videli smo — primerjajmo današnji prevrat v Rusiji z znamenitim avstrijskim letom 1848, — da je čas izpolnil vse najradikalnejše težnje tega leta, dasi so nam jih tolikrat popisovali kot prenapete in nenaravne. Vsi centrifugalni pojavi revolucijske Rusije se bodo kljub verjetni bližnji konsolidaciji še vrnil, zakaj ustvarilo jih je prebujenje narodov, ki je seglo tudi čez Rusijo, a se nahaja še v prvih stadijih. S pravočasno federalizacijo in s faktično avtonomijo in

enakopravnostjo lahko Rusi še rešijo svojo pozicijo. Napačno pa je seveda Rusiji kratkomalo prorokovati usodo Avstrije. Zakaj predvsem je Rusov v primeri z Nerusi veliko več kakor je bilo pri nas Nemcev v razmerju z Nenemci. Še važnejše je, da zavzemajo Rusi izrazito nadvladajočo centralno pozicijo, česar pri Nemcih v Avstriji ni bilo. In najvažnejše pa je, da stoje Rusom nasproti relativno zelo majhni narodi, deloma celo razdrobljeni raznorodni ljudski drobci, ki nimajo konacijonalov izven državnih ruskih meja. Zelo se poslabša položaj, ako se vzdrži razcepitev v Veliko- in Maloruse, navedenih točk pa takšna situacija vendarle ne spremeni bistveno. Kakor pri Angležih po osamosvojitvi Severne Amerike, tako je danes pri Rusih nadaljna usoda države in procvit naroda odvisen od njih politične uvidevnosti.

Igo Gruden:

Silhueta.

Nad mračnim parkom okno razsvetljeno,
na oknu v lončkih spavajoči cveti
iz sanj si komaj upajo dehteti
v ozračje vse s tihoto prepojeno.

Po steni senca plaho, pritajeno
in mimo švigne — slišim jo drhteti:
mordà pa so samo srcá trepeti,
ki kliče te v bolesti razdvojeno?

O, vsaj za hip, ki človek si ga sanja,
do okna stopi, čezenj v mrak se skloni! —
Ne sliši senca, bega brez nehanja:

nemir jo ali strah po stenah goni? —
in misel trudna od pričakovanja
molčé pod okno se v temó nasloni.

